

Itä-Suomen yleiset kirjastot 2011

Savonlinnan uusi kirjastorakennus nousee harjakorkeuteen. (kuvat: Tapani Boman)

Pohjois-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus hoitaa Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon kirjastotoimen valtion aluehallinnon laajennetulla toimialueella. Tähän on koottu tietoja Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakuntien yleisistä kirjastoista ja raportissa puhutaan Itä-Suomen kirjastoista, kun tarkoitetaan näitä kolmea maakuntaa kokonaisuutena. Tiedot perustuvat yleisten kirjastojen toimintatilastoihin vuodelta 2011 ja yksityiskohtaiset tilastot löytyvät <http://tilastot.kirjastot.fi> -sivustolta. Tietokanta sisältää kirjastojen toimintatilastot kunnittain vuodesta 1999 alkaen.

Kirjastoverkko ja sen muutokset

Itä-Suomessa oli 52 kuntaa vuonna 2011 ja alueen asukasluku oli vuoden alussa 568 477 asukasta. Asukasluku väheni edellisestä vuodesta 0,2 prosenttia ja se väheni Etelä-Savon maakunnassa 0,6 prosenttia. Vuoden 2011 alussa Karttulan kunta liittyi Kuopion kaupunkiin ja Varpaisjärven kunta Lapinlahden kuntaan.

Itä-Suomessa oli 99 kirjastoa ja 26 kirjastoautoa. Pääkirjastoja oli 43, lähikirjastoja 51 ja laitoskirjastoja viisi kappaletta. Muita palvelupaikkoja oli 42 kappaletta. Kuntien ja pääkirjastojen lukumäärät poikkeavat toisistaan sen vuoksi, että Itä-Suomessa on hallinnollisesti yhteisiä kirjastolaitoksia seuraavissa kunnissa:

- Joensuun seutukirjasto, johon kuuluvat Joensuun kaupunginkirjaston lisäksi Kontiolahden, Liperin, Outokummun ja Polvijärven kirjastot
- Kitee ja Kesälahti

- Joroinen, Juva ja Rantasalmi
- Mikkeli, Hirvensalmi, Pertunmaa, Puumala ja Ristiina.

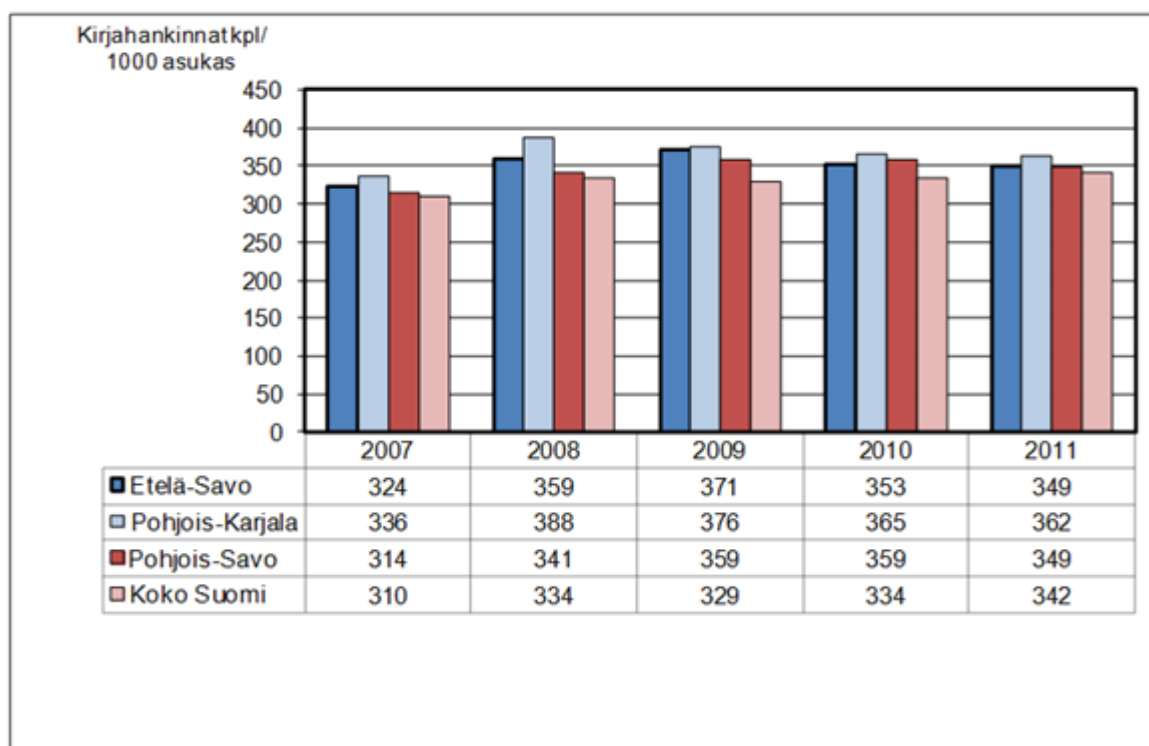
Kirjastoautojen määrä säilyi ennallaan. Kirjastoautopysäkkien määrä väheni vuodessa 67 pysäkillä (- 2,7 %). Aukiolotunteja oli kaiken kaikkiaan 181 471 tuntia ja se oli lähes 6 000 tuntia vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Taulukko 1. Kirjastojen lukumäärä ja aukiolotunnit vuosina 2007 – 2011.

Itä-Suomi	2007	2008	2009	2010	2011
Kirjastoja	108	107	106	100	99
Kirjastoautoja	28	27	26	26	26
Kirjastoautojen pysäkkejä	2 765	2 648	2 489	2 461	2 394
Aukiolotunteja	179 480	191 972	187 076	187 346	181 471

Aineistohankinnat

Vuonna 2011 kirjastoihin hankittiin uutta aineistoa 240 394 kappaletta, josta kirjoja oli 83 prosenttia. Aineistohankinta väheni edellisestä vuodesta keskimäärin 1,8 prosenttia. Itä-Suomen kirjastojen kokoelmat olivat yhteensä 5,2 miljoonaa kappaletta vuonna 2011.

Kuva1. Kirjahankinnat kappaletta tuhatta asukasta kohden vuosina 2007 – 2011.

Yleisiin kirjastoihin hankitusta aineistosta valtaosa oli edelleen kirja-aineistoja (kirjat, nuotit ja partituurit). Musiikkiaänitteitä hankittiin toiseksi eniten (15 952 kpl) ja niiden osuus aineistohankinnasta oli 6,6 prosenttia. Äänikirjojen hankinta on lisääntynyt edellisestä vuodesta.

Yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaan kirjojen hankinnan määrällisenä tavoitteena pidetään 300 - 400 kirjaa tuhatta asukasta kohden ja Itä-Suomen kirjastoista lähes kaikki saavuttivat tämän tavoitteen. Keskimäärin alueen kirjastoihin hankittiin uusia kirjoja 352 kappaletta tuhatta asukasta kohden. Kirjojen hankintojen määrä vaihtelee suuresti kuntien välillä, matalin arvo oli 210 ja korkein 703 kappaletta tuhatta asukasta kohden. Maakuntatasolla katsottuna paras tilanne oli Pohjois-Karjalassa, mutta kaikissa kolmessa maakunnassa kirjojen asukaslukuun suhteutettu hankinta on suurempaa kuin koko maassa keskimäärin. Kirjahankinnoista vieraskielisiä kirjoja oli reilut kolme prosenttia. Kaunokirjallisuuden osuus kirjahankinnasta oli 64 prosenttia ja tietokirjojen 36 prosenttia. Lastenkirjallisuutta hankittiin 72 882 kappaletta. Lasten kirjojen hankinta on vähentynyt viime vuosina, vuonna 2009 hankittiin noin 77 000 lasten kirjaa.

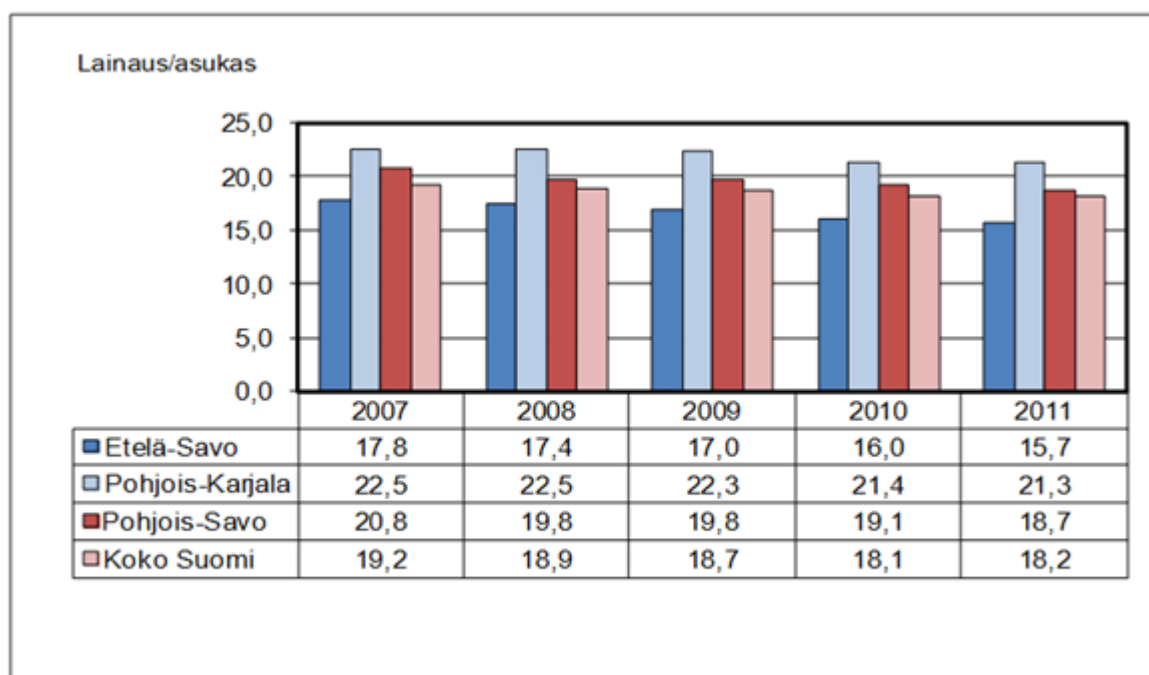
Kirjastoihin hankittiin lehtiä yhteensä 9 806 vuosikertaa, mikä oli 1,4 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Lehtihankinnasta oli sanomalehtien osuus 12 prosenttia ja aikakauslehtien 88 prosenttia. Yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaan laadukkaissa lehtikokoelmissa on 15 – 20 vuosikertaa tuhatta asukasta kohden.

Uusitussa Kalevankankaan kirjastossa Mikkelissä voi rauhoittua lukemaan tai intoutua pelaamaan. (kuva: Virpi Launonen)

Palvelujen käyttö

Itä-Suomen yleisissä kirjastoissa tehtiin 10,6 miljoonaa lainaa vuonna 2011. Laskua edellisestä vuodesta oli vajaa kaksi prosenttia. Lainausta väheni kaikissa maakunnissa, Pohjois-Karjalassa vähiten. Itä-Suomen asukkaat tekivät edelleen enemmän lainoja asukasta kohden kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2011 koko maassa tehtiin 18,2 lainaa asukasta kohti ja Itä-Suomessa 18,6 lainaa. Lainaust määrät vaihtelivat erittäin paljon kuntien välillä. Itä-Suomessa pienin lainausluku oli 11 lainaa ja suurin 25 lainaa/asukas.

Kuva 2. Asukaskohtainen lainaus vuosina 2007 – 2011.

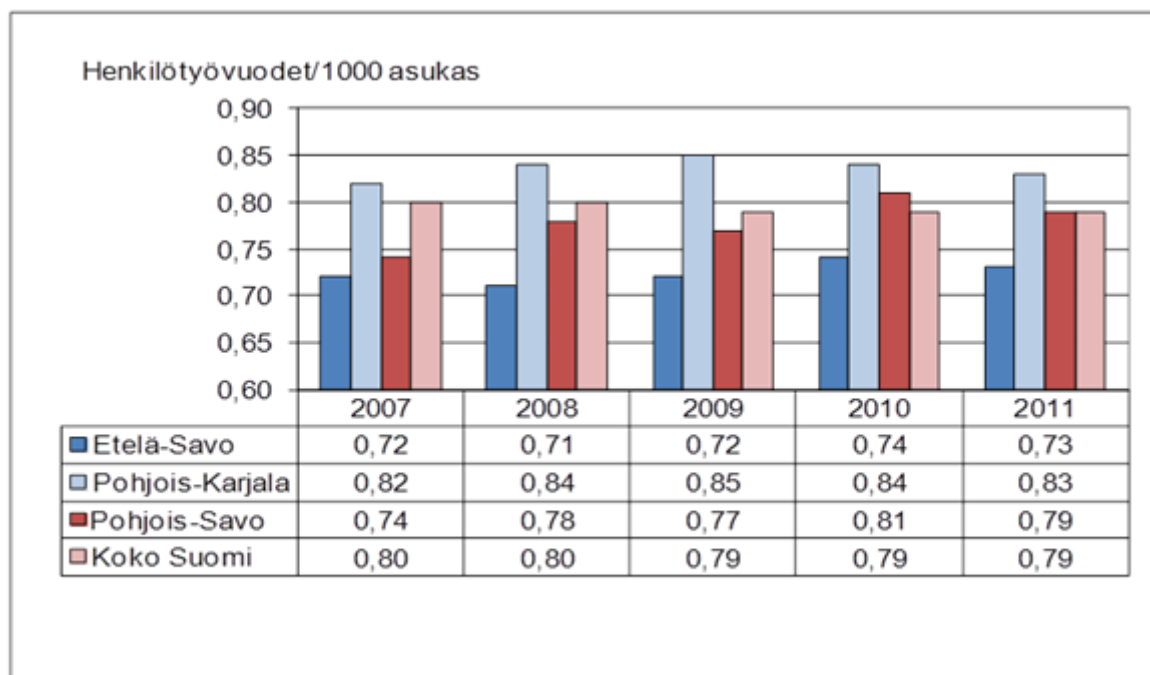
Kirjastokäyntejä tehtiin yhteensä 6 miljoonaa käyntiä vuodessa. Edellisestä vuodesta käynnit vähenivät neljä prosenttia. Maakunnista eniten käyntejä/asukas oli Pohjois-Savossa ja vähiten Etelä-Savossa. Kunta-kohtaisesti tarkasteltuna alhaisin asukaskohtainen käyntien määrä vuodessa oli 6 käyntiä ja korkein oli 18 käyntiä. Koko maassa käyntejä asukasta kohden oli 9,9 ja Itä-Suomessa 10,5 käyntiä. Vuonna 2011 verkkokäyntejä tehtiin 5,3 miljoonaa kappaletta. Verkkokäyntien määrä on säilynyt samalla tasolla edelliseen vuoteen verrattuna.

Henkilöstö

Itä-Suomen kirjastoissa oli kirjaston palkkaamana 447 henkilöä henkilötyövuosina laskettuna. Henkilöstön määrä väheni edellisestä kahdella prosentilla. Kirjastoissa oli vuonna 2011 lisäksi muilla kuin kirjaston budjettivaroilla palkattuja yhteensä 74 henkilötyövuotta.

Yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaan henkilöstöä tulisi olla 0,8 - 1 htv / 1000 asukasta. Koko maassa henkilöstöä oli 0,79 henkilötyövuotta tuhatta asukasta kohden ja samoin oli Itä-Suomen kirjastoissa. Itä-Suomen maakuntien välillä oli henkilöstön määrässä selviä eroja ja kunnittaiset luvut vaihtelivat 0,5 – 1,2 henkilötyövuotta tuhatta asukasta kohden.

Kirjastoammatillisen henkilöstön osuus kirjaston palkkaamasta henkilöstöstä oli Itä-Suomessa 87 prosenttia. Maakuntien väliset erot eivät ole suuria, kunnittain vaihteluväli oli 50 prosentista 100 prosenttiin. Vuoden 2010 alussa voimaan tulleessa kelpoisuutta koskevassa asetuksessa (1157/2009) on määritelty kirjastoammatillisen henkilöstön osuus kokonaishenkilöstöstä vähintään 70 prosentiksi. Itä-Suomessa oli neljä kuntaa, jossa kirjastoammatillisen henkilöstön osuus koko henkilöstöstä oli alle 70 prosenttia.

Kuva 3. Kirjastojen budjettivaroilla palkkaamat henkilötyövuodet tuhatta asukasta kohden vuosina 2007 – 2011.

Korkeakoulutetun henkilöstön osuus kirjaston palkkaamasta henkilöstöstä oli keskimäärin 30 prosenttia. Kelpoisuutta koskevassa asetuksessa korkeakoulutetun henkilöstön osuus tulisi olla 45 prosenttia. Vaihteluväli kunnittain oli nolasta prosentista 100 prosenttiin. Kahdeksassa kunnankirjastossa ei ollut yhtään korkeakoulututkinnon suorittanutta henkilöä. Nämä olivat pieniä kirjastoja, joiden henkilöstömäärä oli 1-4 henkilöä.

Kirjastohenkilöstön osaamisen ylläpito ja kehittäminen edellyttää täydennyskoulutusmahdollisuuksien tarjoamista ja niihin osallistumista. Yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaan tavoitteena on kuusi koulutuspäivää/henkilötyövuosi. Vuonna 2011 Itä-Suomessa kirjastohenkilöstö sai 3,4 täydennyskoulutuspäivää vuodessa ja koko maassa 3,8 päivää. Pohjois-Karjalan kirjastoissa henkilöstö osallistui täydennyskoulutukseen 4,6 päivää/henkilötyövuosi ja Pohjois-Savossa 2,6 päivää/henkilötyövuosi.

Tuusniemen peruskorjatussa kirjastossa on tilaa lasten ja nuorten kirjojen lisäksi myös lehdille. (kuva: Pirkko Rusi)

Kirjastojen talous

Itä-Suomen yleiset kirjastot käyttivät toimintakuluihin yhteensä 32 miljoonaa euroa, joka oli yhden prosentin verran enemmän kuin edellisellä vuonna. Toimintakulut olivat 56 euroa asukasta kohden ja koko maassa toimintakulut olivat 58 euroa asukasta kohden. Kuntien väliset erot ovat suuret, vaihteluväli oli 36 eurosta 84 euroon/asukas.

Kirjastojen toimintakuluista henkilöstökulujen osuus oli 54 prosenttia ja kirjojen hankintakulujen osuus oli 9 prosenttia vuonna 2011. Uusia kirjoja hankittiin kolmella miljoonalla eurolla ja kaikkia kirjastoaineistoja yhteensä 4,5 miljoonalla eurolla. Aineistokulut vähenivät 1,6 prosentilla. Kirjastojen tilakustannukset olivat yhteensä 6 miljoonaa euroa ja ne olivat säilyneet ennallaan.

Kirjastojen kehittämistoiminta

Kehittämisavustuksia yleisille kirjastoille myönsi sekä Pohjois-Savon ELY-keskus että opetus- ja kulttuuriministeriö. ELY-keskus myönsi kirjastoille kirjastotoimen alueellista ja paikallista kehittämistä varten 100 900 euroa 27 hankkeelle.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi avustusta 17 hankkeelle yhteensä 185 100 euroa. Avustushakemuksia oli 22 kappaletta ja niissä haettiin yli 400 000 euroa. Ministeriö myönsi maakuntakirjastotoimintaan kolmelle maakuntakirjastolle yhteensä 362 000 euroa.

Kirjastotoimen kehittämishankkeiden valtionavustusprosessi muuttui vuoden 2011 aikana siten, että alueellisten ja paikallisten hankkeiden avustuspäätökset tehdään ELY-keskuksessa. Samalla otettiin syksyllä 2011 käyttöön sähköinen hankerekisteri (<http://hankkeet.kirjastot.fi>) avustusten hakua varten. Hanke- rekisterin kautta saapui määräaikaan 31.10.2011 mennessä 42 kirjastotoimen hankehakemusta Pohjois- Savon ELY -keskukselle.

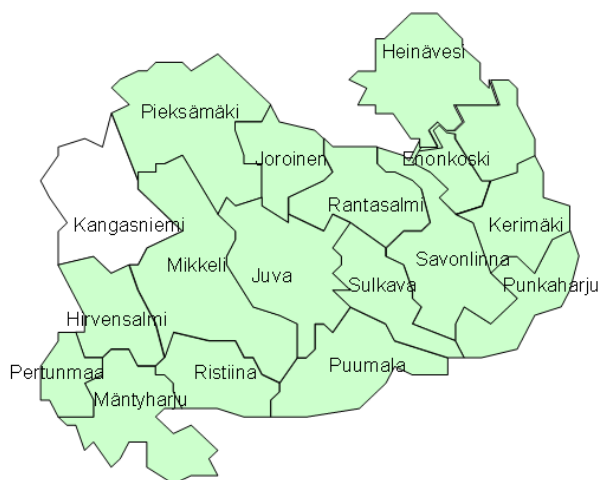
Vuonna 2011 kirjastorakennusten ja -autojen rahoitussuunnitelmaehdotuksia oli yhdeksän kappaletta, joista opetus- ja kulttuuriministeriön nelivuotiseen rahoitussuunnitelmaan vuosille 2012 – 2015 pääsi kuusi hanketta. ELY-keskus teki vuonna 2011 valtionavustuspäätökset lisälmen kaupunginkirjaston kirjastoauton hankinnasta (120 000 euroa) ja Savonlinnan pääkirjaston uudisrakennuksen 1. osarahoituksesta (1 994 800 euroa). Vuonna 2011 valmistui valtionavustuskohteena Tuusniemen kirjaston peruskorjaus.

Taulukko 2. Kirjastoille myönnetty valtionavustukset vuonna 2011.

Avustukset	Etelä-Savo	Pohjois-Karjala	Pohjois-Savo	Yhteensä
Kirjastorakennukset ja -autot (€)	1 994 800	0	120 000	2 114 800
Kehittämisyavustukset ELY (€)	24 700	44 200	32 000	100 900
Kokeilu- ja tietoverkkoavustukset OKM (€)	60 000	82 800	42 300	185 100
Maakuntakirjastotehtävät OKM (€)	102 800	123 900	135 300	362 000
Matka-avustukset ELY (€)	1 420	6 194	400	8 014

Pohjois-Savon ELY –keskus järjesti 11 täydennyskoulutuspäivää alueellaan ja niihin osallistui 300 henkilöä. Koulutuspäivien aiheita olivat: osaamisen kehittäminen, nuortenkirjastotyö, kirjallisuus, kirjastojen laatutyö sekä sosiaalinen media ja mediakasvatus. Lisäksi maakuntakirjastot järjestivät alueellaan ja yhteistyössä toistensa kanssa täydennyskoulutusta. Koulutuspäivien suunnittelussa ja toteutuksessa on tehty yhteistyötä mm. ELY-keskuksen nuorisotoimen, Itä-Suomen aluehallintoviraston, alueen maakuntakirjastojen, Mikkelin kesäyliopiston sekä Kansalliskirjaston, Suomen kirjastoseuran ja muiden kirjastotoimesta vastaavien ELY-keskusten kanssa.

Maakuntien kirjastokuvat

Etelä-Savo

Kuntia	17
Väestö	154 668
Pääkirjastoja	13
Sivukirjastoja	16
Kirjastoautoja	7
Yhteiset verkkokirjastot	1 (Savotta) *
Kokonaislainaus	15,70 / asukas
Fyysiset käynnit	8,87 / asukas
Aineistohankinnat	410,87 / 1000 asukasta
Henkilötyövuosien määrä	0,73 / 1000 asukasta
Toimintakulut	52,89 € / asukas

* Savotta-verkkokirjaston sisällä toimii lisäksi kolme aineistojäsenkirjastoasiakasrekisterikimppeä; Mikkelin seutukirjasto, JJR-kirjastot sekä Savonlinnan seudun kirjastot.

Pohjois-Karjala

Kuntia	14
Väestö	165 866
Pääkirjastoja	9
Sivukirjastoja	20
Kirjastoautoja	9
Yhteiset verkkokirjastot	3 (Jokunen, Kirkas, Pielinen)
Kokonaislainaus	21,29 / asukas
Fyysiset käynnit	10,62 / asukas
Aineistohankinnat	435,51 / 1000 asukasta
Henkilötyövuosien määrä	0,83 / 1000 asukasta
Toimintakulut	58,94 € / asukas

Pohjois-Savo

Kuntia	21
Väestö	247 943
Pääkirjastoja	21
Sivukirjastoja	15
Kirjastoautoja	10
Yhteiset verkkokirjastot	3 (Rutakko, Siima, Koillis-Savon kirjastot)
Kokonaislainaus	18,66 / asukas
Fyysiset käynnit	11,47 / asukas
Aineistohankinnat	421,91 / 1000 asukasta
Henkilötyövuosien määrä	0,79 / 1000 asukasta
Toimintakulut	56,45 € / asukas

Iisalmen uusi kirjastoauto Pokkari otettiin käyttöön vuoden 2012 alussa. (kuva: Jussi Rönkkö)

Taulukko 3. Tilastoverailu yleisten kirjastojen toiminnasta vuosina 2010 – 2011.

Tilastoverailu Itä-Suomen ELY-keskuksen toimialueen yleisten kirjastojen toiminnasta vuosina 2010 - 2011				
Perustuu http://tilastot.kirjastot.fi tilastotietokannan tietoihin *				
	2010	2011	Yksikkömuutos	% -muutos
Asukasluku	569 712	568 477	-1 235	-0,2
Kuntien lukumäärä	54	52	-2	-3,7
Kirjastot yhteensä (kpl)	100	99	-1	-1,0
Pääkirjastot	43	43	0	0,0
Sivukirjastot	52	51	-1	-1,9
Laitoskirjastot	5	5	0	0,0
Kirjastoautot	26	26	0	0,0
Pysäkkejä	2 461	2 394	-67	-2,7
Kirjastoautojen lainat	1 121 438	1 137 756	16 318	1,5
Muita palvelupaikkoja	60	42	-18	-30,0
Aukiolotunteja	187 346	181 471	-5 875	-3,1
Henkilötyövuodet yhteensä	527	520	-7	-1,3
Kirjaston palkkaamat	456	447	-9	-2,0
- josta kirjastoammatilliset	396	389	-6	-1,8
- josta korkeakoulututkinnon suorittaneet	134	133	-1	-0,8
Muut	71	74	2	3,3
Toimintakulut yht. €	31 640 761	31 953 126	312 365	1,0
Henkilöstökulut	16 978 303	17 313 853	335 549	2,0
Kirjastoaineistokulut	4 587 092	4 515 512	-71 580	-1,6
- kirjojen hankintakulut	2 987 111	2 966 065	-21 045	-0,7
- muut kirjastoaineistokulut	1 599 982	1 549 447	-50 535	-3,2

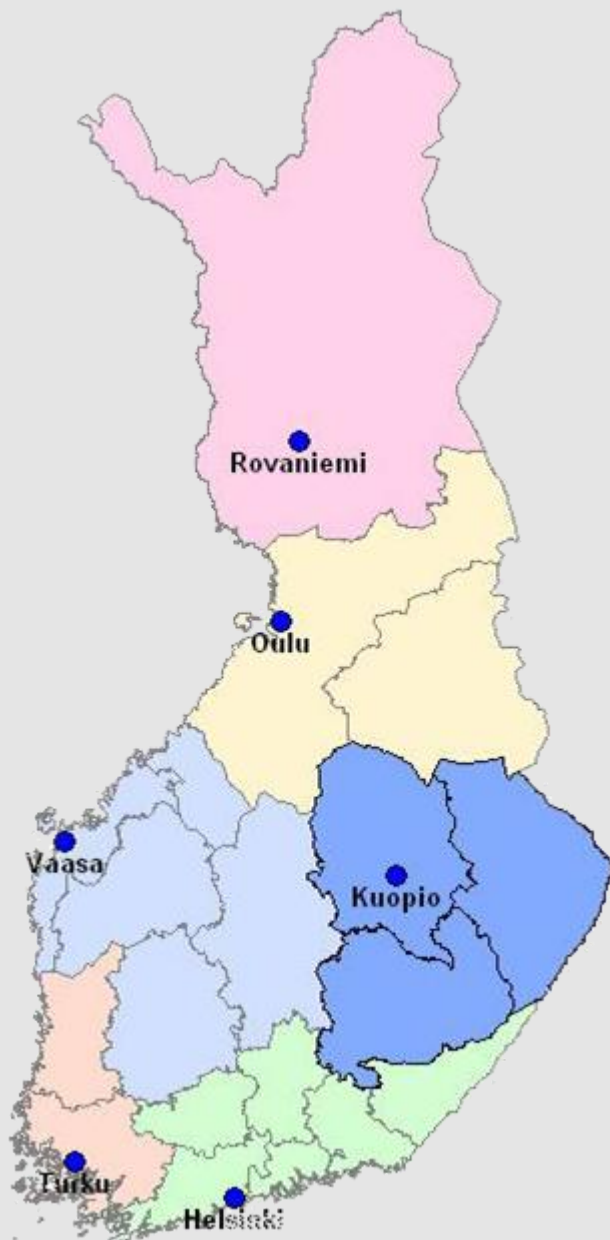
Toimitilakulut	6 014 391	6 013 836	-555	0,0
Muut kulut	4 060 974	4 109 926	48 951	1,2
Toimintakulut €/asukas	55,54	56,21		
Seuraavan vuoden talousarvio	32 101 183	32 083 098	-18 085	-0,1
Käynnit				
Fyysiset käynnit	6 251 121	5 978 746	-272 375	-4,4
Fyysiset käynnit / asukas	10,97	10,52		
Verkkokäynnit **	5 227 293	5 309 816	82 523	1,6
Verkkokäynnit / asukas	9,2	9,3		
Kokonaislainaus (kpl)	10 781 270	10 586 775	-194 495	-1,8
Lainajaat	237 080	236 650	-430	-0,2
<i>Kirja-aineiston lainaus yht.</i>	8 085 972	7 966 009	-119 963	-1,5
Kirjojen lainaus	7 938 876	7 824 431	-114 445	-1,4
- suomenkieliset	7 754 175	7 656 507	-97 668	-1,3
- ruotsinkieliset	14 341	14 678	337	2,3
- muunkieliset	170 360	153 246	-17 114	-10,0
- aikuisten kirjat	4 797 407	4 688 404	-109 003	-2,3
- lasten kirjat	3 141 469	3 136 027	-5 442	-0,2
- kaunokirjat	5 365 466	5 293 849	-71 617	-1,3
- tietokirjat	2 573 410	2 530 582	-42 828	-1,7
Nuotit ja partituurit	147 096	141 578	-5 518	-3,8
<i>Muun kuin kirja-aineiston lainaus yht.</i>	2 675 601	2 600 822	-74 779	-2,8
Musiikkiaänitteet	679 130	602 212	-76 918	-11,3
Muut äänitteet	254 145	259 029	4 884	1,9
Videot	55 012	31 572	-23 440	-42,6
CD-ROM –levyt	44 459	39 550	-4 909	-11,0
DVD- ja Blu-ray –levyt	774 276	802 061	27 785	3,6
Muu aineisto ***	868 579	866 398	-2 181	-0,3
Saadut kaukolainat	19 697	19 944	247	1,3
Lähetetyt kaukolainat	13 447	14 033	586	4,4
Kokonaislainaus / asukas	18,92	18,62		
Hankinnat yht. (kpl)	244 864	240 394	-4 470	-1,8
<i>Kirja-aineisto yhteensä</i>	208 124	203 250	-4 874	-2,3
Kirjat	204 592	200 441	-4 151	-2,0
- suomenkieliset	197 585	193 298	-4 287	-2,2
- ruotsinkieliset	646	966	320	49,5
- muunkieliset	6 361	6 177	-184	-2,9
-aikuisten kirjat	129 446	127 559	-1 887	-1,5

- lasten kirjat	75 146	72 882	-2 264	-3,0
- kaunokirjat	126 847	127 416	569	0,4
- tietokirjat	77 745	73 025	-4 720	-6,1
Nuotit ja partituurit	3 532	2 809	-723	-20,5
<i>Muu kuin kirja-aineisto yht.</i>	36 740	37 144	404	1,1
Musiikkiaänitteet	17 180	15 952	-1 228	-7,1
Muut äänitteet	5 717	6 614	897	15,7
Videot	33	46	13	39,4
CD-ROM –levyt	571	590	19	3,3
DVD ja Blu-ray -levyt	12 132	11 800	-332	-2,7
Muu aineisto ***	1 107	2 142	1 035	93,5
Poistot (kpl)	349 977	322 532	-27 445	-7,8
Kokoelmat yht.	5 227 188	5 163 762	-63 426	-1,2
<i>Kirja-aineisto yhteensä</i>	4 720 567	4 649 972	-70 595	-1,5
Kirjat	4 597 044	4 526 274	-70 770	-1,5
- suomenkieliset	4 358 136	4 297 033	-61 103	-1,4
- ruotsinkieliset	42 944	41 059	-1 885	-4,4
- muunkieliset	195 964	188 182	-7 782	-4,0
-aikuisten kirjat	3 318 130	3 254 288	-63 842	-1,9
- lasten kirjat	1 278 914	1 271 986	-6 928	-0,5
- kaunokirjat	2 550 243	2 506 851	-43 392	-1,7
-tietokirjat	2 046 801	2 019 423	-27 378	-1,3
Nuotit ja partituurit	123 523	123 698	175	0,1
<i>Muu kuin kirja-aineisto yht.</i>	506 621	513 790	7 169	1,4
Musiikkiaänitteet	295 443	302 020	6 577	2,2
Muut äänitteet	70 134	69 043	-1 091	-1,6
Videot	36 443	28 631	-7 812	-21,4
CD-ROM –levyt	11 099	10 628	-471	-4,2
DVD ja Blu-ray –levyt	60 162	71 302	11 140	18,5
Muu aineisto ***	33 340	32 166	-1 174	-3,5
Lehdet yhteensä (vsk)	9 950	9 806	-114	-1,4
Sanomalehdet (vsk)	1 160	1 135	-25	-2,2
Aikakauslehdet (vsk)	8 790	8 671	-119	-1,4

* Ks. tilastointiin liittyvät ohjeet ja käsitteistöt tilastotietokannan osoitteesta <http://tilastot.kirjastot.fi>

** Verkkokäynti on kirjaston ulkopuolelta tehty virtuaalikäynti kirjaston verkkosivustolle. Käynnin aikana voi tapahtua useita eri toimintoja, kuten fyysisen käynnin yhteydessäkin.

*** Muu aineisto sisältää esim. karttalehdet, diasarjat/ -kuvat, pelit, mikrokortit ja –rullat yms.

Pohjois-Savon ELY-keskus vastaa kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimen tehtävistä laajennetulla toimialueella, johon kuuluvat oman toimialueen lisäksi Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusten toimialueet.

NÄKYMÄ | SYYSKUU | 2012

ITÄ-SUOMEN YLEISET KIRJASTOT 2011

Pohjois-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

27.9.2012 KUOPIO